

2024 (№2)

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám
mádeniyat institutı Nókis filialı

**KÓRKEM ÓNER HÁM MÁDENIYAT
XABARSHÍSÍ**

Ilmiy-metodikalıq jurnal

SAN'AT VA MADANIYAT AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ИСКУССТВА И КУЛЬТУРЫ

ART AND CULTURE BULLETIN

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ JOQARÍ BILIMLENDIRIW, ILIM
HÁM INNOVACIYALAR MINISTRILIGI**

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat instituti Nókis filiali

KÓRKEM ÓNER HÁM MÁDENIYAT XABARSHÍSÍ

ilimiy-metodikaliq jurnali

O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti Nukus filiali

SAN’AT VA MADANIYAT AXBOROTNOMASI

ilmiy-uslubiy jurnali

**Нукусский филиал Государственного института искусств и
культуры Узбекистана**

ВЕСТНИК ИСКУССТВА И КУЛЬТУРЫ

научно-методический журнал

Nukus branch of the Uzbek State Institute of Arts and Culture

ART AND CULTURE BULLETIN

Scientific methodology journal

№2

2024

жәмәәти ағзалары менен биргеликте сәўбетлесий жұмысларын алып бардық. Бул жерде бизлерди жәмәәт ағзалары миллий кийимлери менен сахнада сәлемлесий қосығы менен жүдә жақсы күтип алды. Бул жерде момолар Сурхандәрья фольклоры, үрп-әдетлери, дәстүрлери, қәдриятлары ҳаққында кеңнен түсиндирип айтып өтті. Фольклор қосықларын өзлери атқарып көрсетип берди. Соның ишинде жүдә кең түрде той мәресимлери ҳаққында яғный ул үйлендирий,

кыз узатыў дәстүринен баслап перзентли болып ол перзентиниң камалға жетиўине шекемги аралықтағы үрп-әдети, дәстүрлери ҳаққында кеңнен мағлыўматлар берип өтті.

Экспедиция ҳәм экскурсия жуўмағында алған тәсирлеримиз ҳәм мағлыўматларымыз бойынша илимий мақалалар ҳәм де Сурхандәрья халық аўызеки дәстүрлери бойынша методикалық қолланбалар таярлаўды алдымызға мақсет етип алдық.

РЕЗЮМЕ. Ушбу мақолада 2024 йил 29 июл ва 3 август кунлари Сурхондарё вилояти, Термиз шаҳрида экспедиция натижалари Сурхондарё бахшилари билан қилинган суҳбатлар ва ундан олинган таъсуротлари ҳақида маълумот берилган.

РЕЗЮМЕ. В этой статье представлена информация о результатах экспедиции, проведенной 29 июля и 3 августа 2024 года в Термезе, Сурхандарьинская область, об интервью с бахши Сурхандарьи и учреждениями, полученных в результате этой экспедиции.

SUMMARY. This article provides information about the results of the expedition conducted on July 29 and August 3, 2024 in Termez, Surkhandarya region, about interviews with Bakhshi Surkhandarya and institutions obtained as a result of this expedition.

MUSIQA TA'LIMI TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH - DAVR TALABI

В.Мустафойев- professori v.b.

Bux. DU «Musiqqa ijrochiligi va madaniyat» kafedrası

Tayanch so'zlar: san'at, madaniyat, musiqa, bastakor, musiqiy asar, milliy me'ros, koncert.

Ключевые слова: искусство, культура, музыка, композитор, музыкальное произведение, национальное наследие, концерт.

Key words: Art, culture, music, composer, musical work, national heritage, concert.

Mustaqillik yillarida barcha sohalar qatori musiqa ta'lim-tarbiyasi tizimini rivojlantirishga ham alohida e'tibor qaratildi. Ayniqsa, yoshlarni milliy musiqa san'atiga qiziqtirish, musiqiy merosimiz bilan tanishtirish, san'at va madaniyat sohasi mutaxassislarining kasbiy mahoratini oshirishda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrda "O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori muhim ahamiyat ega. Unda xalqimiz madaniy merosining ajralmas qismi bo'lgan milliy maqom san'ati o'zining qadimiy tarixi, teran falsafiy ildizlari, betakror badiiy uslubi va boy ijodiy an'analari bilan ma'naviy hayotimizda muhim o'rin egallayotganligi ta'kidlab o'tildi. Qarorda o'zbek milliy maqom san'ati markazining asosiy vazifalari etib quyidagilar belgilandi: jumladan, xalqimiz, xususan, yosh avlodni maqom san'ati bilan keng tanishtirish orqali ularda milliy o'zlikni anglash tuyg'usi, yuksak badiiy-estetik did va tafakkurni kamol toptirish, ta'lim muassasalariga mohir maqomchi san'atkorlarni birlashtirish va shu asosda "Ustoz-shogird" maktablarini tashkil etish vazifasi topshirildi [1].

Aslida, musiqa ta'lim-tarbiyasi Konsepsiyasida ham "Musiqqa ta'lim-tarbiyasining maqsad - yosh avlodni milliy musiqa merosimizga vorislik qila oladigan hamda umumbashariy musiqa namunalarini anglaydigan, tushunadigan va qadrlaydigan madaniyatli kishilar qilib tarbiyalash" ko'zda tutilgan [2].

1990-yillar O'zbekiston Respublikasida musiqa ta'limini rivojlantirish yangi bosqichi boshlandi. san'at va madaniyatga e'tibor yanada kuchaydi. Milliy musiqa san'ati va ijrochiligini yanada rivojlantirish, yoshlar o'rtasida uni targ'ib etish maqsadida muhim ishlar amalga oshirildi. O'zbekiston davlat Konservatoriyasi, madaniyat va san'at institutlari, musiqa, san'at va madaniyat kollejlari, akademik litsey va maxsus musiqa maktablarida yoshlarga milliy musiqa san'atini o'rgatish shart-sharoit va imkoniyatlari vujudga keldi. Jumladan, quyi, o'rta va oliy musiqa ta'limi tizimidagi o'quv muassasalari o'quv reja va dasturlariga "An'anaviy xonandalik va sozandalik" mutaxassislik fanlari kiritildi.

Musiqiy ta'lim-tarbiyani rivojlantirish oliy va o'rta-maxsus, xalq ta'limi tizimlarida musiqa madaniyati fani o'qitilishining samaradorligini oshirish, borasida qator hujjatlar qabul qilindi,

darsliklar nashr ettirildi, dasturlar tayyorlanib, o'quv-metodik adabiyotlar chop ettirildi

Umumta'lim maktabida musiqa va san'at ta'limi mazmunini yanada oshirish, tarbiya jarayoni samaradorligini oshirishda 2017-yil 6-aprelda Vazirlar Mahkamasining 187-sonli qarori bilan qabul qilingan Davlat ta'lim standartining ahamiyati katta bo'ldi [3].

Bu haqda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27 fevraldagi PQ 4623-sonli "Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori qabul qilindi. Qarorga asosan musiqiy ta'lim tasviriy san'at va muhandislik grafikasi, texnologiya ta'limi, jismoniy madaniyat, chaqiriqqacha harbiy ta'lim hamda maktabgacha va boshlang'ich ta'limda jismoniy tarbiya va sport yo'nalishlari bo'yicha 3 yillik bakalavrluk ta'limi joriy etildi. Oliy pedagogik ta'lim tizimida mutaxassis-o'qituvchilar tayyorlash ishi yo'lga qo'yildi

Umumiy o'rta ta'lim tizimida "Milliy o'quv dasturi"ning ishlab chiqilishi va bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etilishi ommaviy musiqiy ta'lim tizimini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Bu hujjatga asosan amaliy fanlar, jumladan musiqa madaniyati

ta'limida ham o'quvchi-yoshlarga fanga oid - "Estetik madaniyat va ijodkorlik", "O'zini-o'zi rivojlantirish va asrash", "Amaliy faoliyatni rivojlantirish" kabi kompetensiyalarni shakllantirish vazifasini amalga oshirilmoqda [4].

Bugungi kunda mamlakatimizda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-fevraldagi "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-112 sonli qarorini amalga oshirish maqsadida belgilangan dastur asosida ishlar olib borilmoqda. Jumladan, musiqa va madaniyat ta'limi sohasi sifatini oshirish, zamonaviy malakali kadrlarni tayyorlash, ularda kasbiy mahoratni shakllantirish, ta'lim muassasalari bilan san'at va madaniyat tashkilotlarining o'zaro ijodiy hamkorligini yanada rivojlantirish borasida muhim ishlar amalga oshirilmoqda.

Xullas, musiqa ta'limi tizimining barcha bo'g'inlarida respublikamizda amalga oshirilayotgan islohotlar davr talabi asosida davom ettirilib, yosh avlod musiqa madaniyatini rivoj topishida, ma'naviyatini o'sishiga xizmat qilmoqda. Bu mas'uliyatli jarayonda tizimdagi soha mutaxassislari, pedagog olimlar, metodist-o'qituvchilar o'zaro ilmiy - ijodiy hamda uslubiy hamkorlikda faoliyat yuritmoqlari talab etiladi.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrdagi "O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ – 3391-sonli qarori ("Xalq so'zi". 2017y. - 18-noyabr)
2. Ўзбекистон Республикаси мактабларида мусиқа таълим-тарбияси Концепцияси. Маърифат газетаси 1992 й. 25-ноябрь.
3. "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida" gi 187-sonli qarori. (Musiqqa madaniyati fanidan Davlat ta'lim standarti). 2017 y. 6-aprel.
4. Umumiy o'rta ta'limning Milliy o'quv dasturi. Musiqqa madaniyati. -Toshkent. 2021.
5. Мустафаев Б. Musiqqa madaniyati fani o'qituvchilarini innovatsion faoliyatga yo'naltirish //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2023. – Т. 34. – №. 34.
6. Мустафаев Б. Umumiy o'rta ta'lim tizimi islohotlarida musiqqa madaniyati //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
7. Мустафаев Б. Бошланғич синф ўқувчиларида мусиқий саводхонликни шакллантириш жараёнида мантиқий фикрлаш ва баҳолашга ўргатиш //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2022.– т. 23. – №. 23..
8. Mustafoyev B. Ta'lim islohotlari mazmunida yosh avlod musiqa madaniyati tarbiyasi //technical science research in uzbekistan. – 2023. – т. 1. – №. 4. – с. 60-66.
9. Ibodovich T. R. Boshlag'ich (1-4 sinflarda) musiqa tinglash faoliyatining pedagogik ahamiyati //Yangi O'zbekistonda Tabiiy va Ijtimoiy-gumanitar fanlar respublika ilmiy amaliy konferensiyasi. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 214-223.
10. Ibodovich T.R., Hamidovich B.B. Milliy maqom san'ati va ma'naviyatining yoshlar tarbiyasidagi o'rni //Yangi O'zbekistonda Tabiiy va Ijtimoiy-gumanitar fanlar respublika ilmiy amaliy konferensiyasi. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 206-213.
11. Ibodovich T. R. Xalq qo'shiqlari vositasida o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirishning pedagogik asoslari//Journal of Universal Science Research. – 2023. – Т. 1. – №. 12. – С. 324-332.
12. Ibodovich T. R. Xalq og'izaki poetik ijodining tarixi va o'ziga xos xususiyatlari//Technical science research in Uzbekistan. – 2023. – Т. 1. – №. 4. – С 144 155.

REZYUME. Bul maqala orta bilim beriw mekteplerinde muzıka sabağı procesinde xalıq muzıka dóretpelerin oqıwshılarga uyretiw jol-jobaları, pedagogikalıq sheberlik hám tarbiya mazmunı haqqında sóz etiledi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье говорится об основных принципах, педагогических навыках и образовательном содержании обучения учащихся народной музыке на уроках музыки в общеобразовательных школах.

SUMMARY. This article talks about the guidelines, pedagogical skills and educational content of teaching folk music to students during music lessons in secondary schools.

ФОРТЕПИАНО ПӘНИ САБАҒЫНДА МЕКТЕП ОҚЫҰШЫЛАРЫНЫҢ ДӨРЕТИҰШИЛИК АКТИВЛИГИН ҚӘЛИПЛЕСТИРИҰ

Насыров М.Б. – үлкен оқытыушы

Өзбекстан мәмлекетлик көркем өнер хәм мәденият институты Нөкис филиалы

Таяныш сөзлер: қәлиплестириу, дөретиушилик активлик, үлкен класс оқыушылары, фортепиано пәни сабақлары, балалар музыка мектеби.

Ключевые слова: формирование, творческая активность, старшие школьники, уроки фортепиано, детская музыкальная школа.

Key words: formation, creative activity, older schoolchildren, piano lessons, children's music school.

Бүгинги тәлим системасын модернизациялауда балалар музыка мектептер хәм көркем өнер мектептеринде музыкалық тәлимди шөлкемлестириуде жаңаша көз-қарасты талап етеди. Усы мүнәсибет пенен мектеп оқыушыларының балалар музыка мектептеринде фортепиано пәни сабақларында дөретиушилик искерлигин рауажландырыудың нәтийжели усыллары, техникасы хәм формалары кеңнен байытып барыу әһмийетлиги арптақта. Л.Выготский, А.Леонтьев, С.Рубинштейн, Б.Теплов дөретпелеринде дөретиушилик искерлигин нәтийжели алып барыу, рауажландырыу, психологиялық билиу процеслери хәм жеке шахстың зәрүрли сыпатлары көрсетилген.

Педагогикалық көз-қарастан В.Андреев, М.Скребцова, Л.Столяренко, В.Сухомлинский дөретиушилик жұмыслары нәзерде тутылады. Музыкалық дөретиушилик теориялық машқала сыпатында хәм оның әмелиятта шешими Л.Баренбойм, Б.Брылин, З.Кодай, К.Орф жұмысларында өз көринисин тапты. Алымлардың музыкалық концепциясы-түсиниклери балалардың дөретиушилик искерлигиниң активлигин рауажландырыуға, олардың пикирлеуи, көркем дөретиушилик хәм саналы түрде қатнасын хошаметлеуге қаратылған. Музыкант-оқытыушылар А.Гольденвейзер, К.Игумнов, Г.Коган, В.Лензин, Е.Либерман, Б.Милич, В.Михелис, Г. Нейгауз балалар музыка мектептеринде мектеп оқыушыларына фортепиано пәни сабағын үйретиу машқаласының теориялық хәм әмелий тәрептерин ислеп шықты. Анализлер соны көрсетпекте, балалар музыка мектептеринде фортепиано

пәни сабақлары мектеп оқыушыларының дөретиушилик искерлигиниң рауажланыу машқаласы жеткиликли дәрежеде, соның менен бирге фортепиано пәни сабақларында дөретиушилик искерлиги өз рауажланыуын дауам етпекте.

Илимий әдебиятларда фортепиано пәни сабақларында дөретиушилик искерлигиниң айрықшалығы айтылады, бул көплеген факторларға байланысly: психологиялық, жеке пазыйлеттер, оқыушылардың жас өзгешелиги, турмыслық тәжирийбе, ұазыйпаға итибар қаратыу, өз жұмысын режелестириу қәбилети, соның менен бирге, оқыушы оқытыушы менен өз-ара қатнастар өзгешелигине байланысly. Фортепиано пәни сабақларында хәр бир оқыушы индивидуал, өзиниң жеке қәбилетлери хәм мүмкиншиликлерине қарамастан, дөретиушилик активлик ушын шараятлар жаратыу зәрүрли болып табылады. Оқытыу системасы нәтийжелилиги киши, орта хәм үлкен класс оқыушыларының дөретиушилик потенциалын ашып беретугын педагогикалық тәсир көрсетиу усыллары хәм көрсетпели қураллары менен тәмийинленеди.

Хәр бир шынығыуда дөретиушилик процесс оқыушының өзлигине, дөретиушилик қәбилетине, фортепианода атқарыушылықтың техникалық көнликпелерин рауажландырыу дәрежесине, топланған атқарыушылық тәжирийбесине, тезаурусина, соның менен бирге, кейпиятына хәм физикалық жағдайына итибар қаратылады. Оқыушылардың дөретиушилик активлигин қәлиплестириуде музыка көркем өнери, жанрлар, усыллар,

MAZMUNÍ

TEATR HÁM MUZÍKA

Балтаниязов С.А. Қосықшының дем алыў жолларында силекей перделердиң роли.....	3
Бекбергенов З. Вокальная музыка.....	5
Elmuratova G.J. Muzika oqıtıwshısının sóylew mádeniyatı sabaqtın túsinikli bolıwının deregi.....	7
Embergenova G.A. Muzika pánin oqıtıw metodikası.....	8
Ходжаметова Г.И. Национальный колорит фортепианного произведения Г.Демесинова «Токката».....	10
Ismailov A. Yangi talqindagi Qo‘rqit ota afsonasi.....	17
Жаксымуратова А. Қарақалпақ бақсышылық өнериниң раўажланыўы.....	19
Kulambetova J. Dawıs apparatın rawajlandırıw principleri hám rezonatorlar-dawıstı kúsheyttiriwshi organlar haqqında.....	21
Qalbaev A., Omarova A. Teatr kórkem óneri dóretiwshileri laboratoriyasın úyreniw.....	25
Qdirbaev I.Q. Aloqa vosıtasi sifatida televidenie va radio dasturlari.....	28
Махамматдинова L.M., Nawrızbayeva A.A. Qaraqalpaq baqsıshılıq kórkem ónerinde ustaz – shákirt mektepleriniń rawajlanıwı.....	29
Моянов Ы.Ж. Сурхандарья ўэлаяты Термиз қаласы илимий экспедиция нэтийжелери.....	31
Mustafoyev B. Musıqa ta’limi tizimini takomillashtirish - davr talabi.....	35
Насыров М.Б. Фортепиано пэни сабағында мектеп оқыўшыларының дөретіўшилик активлигин қэлиплестириў.....	37
Rajabov T. Musıqa madaniyatı darslarida Buxoro folklor qo‘shiqlarini o‘rgatishda o‘qıtuvchi mahorati.....	42
Saytov J.J. Musıqa san’atini yanada rivojlantirish asoslari.....	44
Уразмбетова Л.Т. Психотехника в актерском мастерстве.....	47
Успанова Р.А. Миллий кўшиқлар асосида талабаларни миллатлараро тотувлик руҳида тарбиялаш.....	53
Uzakov S.E. Jaslardı estetik tárbiyası rawajlanıwında qaraqalpaq baqsıshılıq óneri.....	55
Zaretdinov K. Qulaqshınnıń zıyanı.....	57

KINO HÁM DRAMATURGIYA

Баўетдинов Ш. Қарақалпақ кино өнери дүньясын көркем фильмлери менен безеген инсан.....	58
Хожанов J. Talantlı ilimpaz hám basshı.....	61
Рахманова Г.К. Театрға бағышланған өмир.....	62
Seitnazarova T. Gárezsizlik jillarında qaraqalpaq teatr rejissurası.....	65
Tilepov Q.N. Ses jazıw texnologiyasınıń rawajlanıw basqıshları.....	66